અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

ગંગાધર જનાર્દન મ્હાત્રે

વિ.

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય

૨૮ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૪

[અરિજીત પસાયત અને સી.કે. ઠક્કર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩:

કલમ ૧૯૦(૧)—ગુનાઓની સંજ્ઞાન—મેજિસ્ટ્રેટની સંજ્ઞાન લેવાની સત્તા—ખબર આપનારને નોટિસ—તેની આવશ્યકતા—ઠેરવેલ કે: જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટ કલમ ૧૭૩(૨)(૧) હેઠળના પોલીસ રિપોર્ટ પર ગુનાની સંજ્ઞાન ન

લેવાનો અને કેટલાક આરોપીઓ સામેની કાર્યવાહી પડતી મૂકવાનો નિર્ણય કરે છે, ત્યાં મેજિસ્ટ્રેટે ખબર આપનારને નોટિસ આપવી પડશે અને રિપોર્ટની વિચારણા સમયે સાંભળવાની તક પૂરી પાડવી પડશે—સદર હક ખબર આપનારને જ આપવામાં આવ્યો છે અને અન્ય કોઈને નહીં—જો ખબર આપનારને એ બાબતની જાણ ન હોય કે મામલાની વિચારણા ક્યારે થવાની છે, તો પોલીસ દ્વારા જારી કરાયેલ નોટિસના જવાબમાં પ્રોટેસ્ટ પિટિશન વિલંબથી દાખલ કરવામાં આવી હોય તો પણ તેનો વાંક કાઢી શકાય નહીં.

કલમો ૧૬૯, ૧૭૩(૨), ૧૯૦(૧), ૨૦૦ અને ૨૦૨—ગુનાઓની સંજ્ઞાન—મેજિસ્ટ્રેટની સંજ્ઞાન લેવાની સત્તા—કલમ ૧૭૩(૨)(૧) હેઠળના પોલીસ રિપોર્ટમાં આરોપીઓ સામે કોઈ કેસ બનતો ન હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું —તેની અસર—ઠેરવેલ કે: મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ અધિકારી દ્વારા કાઢવામાં આવેલા તારણને અવગણી શકે છે અને તપાસમાંથી બહાર આવતી હકીકતો પર સ્વતંત્ર રીતે પોતાનું મન લગાવી શકે છે અને કેસની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને જો તેઓ યોગ્ય સમજે તો કલમ ૧૯૦(૧)(બી) હેઠળ તેમની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે—કલમ ૧૯૦(૧)(એ) હેઠળ કેસની સંજ્ઞાન લેવા માટે મેજિસ્ટ્રેટ કલમો ૨૦૦ અને ૨૦૨ માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરવા માટે બંધાયેલા નથી, જોકે તેઓ કલમો ૨૦૦ અથવા ૨૦૨ હેઠળ પણ કાર્યવાહી કરવા માટે મુક્ત છે.

કલમ ૧૫૪—સંજ્ઞેય ગુનાઓમાં માહિતી—પોલીસ દ્વારા કાર્યવાહી કરવામાં નિષ્ફળતા—ફરિયાદી માટે ઉપલબ્ધ ઉપાયો—ઠેરવેલ કે: ફરિયાદીને કેસની સંજ્ઞાન લેવાની હુકુમત ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરવા માટે કલમ ૨૦૦ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૯૦ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી છે—ત્યારબાદ, મેજિસ્ટ્રેટે સંહિતાના પ્રકરણ ૧૫ માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ ફરિયાદની તપાસ કરવી આવશ્યક છે.

ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦:

અનુચ્છેદ ૨૨૬—રિટ અરજી—જાળવવાપાત્રતા—ખબર આપનારે રાજ્ય સીઆઈડી પાસેથી કોઈપણ અન્ય નિષ્પક્ષ તપાસ એજન્સીને તપાસ ટ્રાન્સફર કરવાની માંગ કરતી રિટ અરજી દાખલ કરી—ખબર આપનારે માત્ર તપાસ અધિકારીઓની જ નહીં પરંતુ કેટલાક ન્યાયિક અધિકારીઓની પણ સક્ષમતા અને નિષ્પક્ષતા વિશે ગંભીર આક્ષેપો કર્યા—હાઇકોર્ટે રિટ અરજી ફગાવી દીધી—તેની યોગ્યતા—ઠેરવેલ કે: પોલીસ રિપોર્ટમાં આરોપી સામે કોઈ કેસ બનતો ન હોય તો પણ મેજિસ્ટ્રેટ સીઆરપીસીની કલમ ૧૯૦(૧)(બી) હેઠળ કેસની

સંજ્ઞાન લેવા માટે સત્તા ધરાવે છે—જો પોલીસ કાર્યવાહી કરવામાં નિષ્ફળ જાય તો પણ ખબર આપનાર સીઆરપીસીની કલમ ૨૦૦ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૯૦ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરવાની સત્તા ધરાવે છે—વધુમાં, જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ પોલીસ રિપોર્ટના આધારે આરોપી સામેની કાર્યવાહી પડતી મૂકવાનો નિર્ણય કરે છે ત્યારે ખબર આપનાર નોટિસ મેળવવા માટે પણ હકદાર છે—તેથી, સીઆરપીસી હેઠળના ઉપાયોનો લાભ લીધા વિના, ખબર આપનાર રિટ અરજી દાખલ કરીને હાઇકોર્ટનો સંપર્ક સાધી શક્યા ન હોત—આથી, રિટ અરજી યોગ્ય રીતે ફગાવી દેવામાં આવી.

શબ્દો અને શબ્દપ્રયોગો:

"ચાર્જશીટ" અને "આખરી રિપોર્ટ"—તેનો અર્થ—ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમો ૧૬૯, ૧૭૦ અને ૧૭૩(૨) ના સંદર્ભમાં.

અપીલકર્તાની ફરિયાદ મુખ્યત્વે એ હતી કે સામાવાળા નં. ૨ થી ૯ એ કથિત રીતે તેમના ભાઈની હત્યા કરી હતી અને તેમના ભત્રીજાને ગંભીર ઈજાઓ પહોંચાડી હતી. અપીલકર્તાએ આ સંબંધમાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવ્યો

હતો. અપીલકર્તાએ રાજ્ય સીઆઈડી પાસેથી કોઈપણ અન્ય નિષ્પક્ષ તપાસ એજન્સીને તપાસ સોંપવાની અરજ કરતી રિટ અરજી હાઈકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરી હતી. હાઈકોર્ટે નોંધ્યું કે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશ હેઠળ કેસ કમિટ કરવામાં આવ્યો હતો અને સેશન્સ કોર્ટમાં પેન્ડિંગ હતો. તેથી, હાઈકોર્ટનો એવો અભિપ્રાય હતો કે જ્યારે કેસ સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ પેન્ડિંગ હતો, ત્યારે અન્ય કોઈ એજન્સીને તપાસ સોંપવાનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નહોતો. હાઈકોર્ટે એ પણ નોંધ્યું કે અપીલકર્તા સામે ચાર્જશીટ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને હાઈકોર્ટને જણાયું કે અપીલકર્તા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી ફરિયાદોને ધ્યાને લેવા માટે કોઈ અવકાશ નહોતો.

મૂળભૂત રીતે, તપાસ એજન્સીએ અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી એફઆઈઆરના અનુસંધાનમાં કેસ બંધ કરવા માટે એક અરજી દાખલ કરી હતી. જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસે સામાવાળા નં. ૨ થી ૯ ને મુક્ત કરવા માટે પોલીસ કમિશનર દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજ સ્વીકારતો આદેશ પસાર કર્યો હતો. આ આદેશને એડિશનલ સેશન્સ જજ સમક્ષ રિવિઝનમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો, જેમણે ઉપરોક્ત આદેશ રદ કર્યો હતો. મેજિસ્ટ્રેટને ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ વધુ તપાસ માટે સંબંધિત તપાસ અધિકારીને મામલો મોકલવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો

હતો. તે આદેશના અનુસંધાનમાં વિવિધ અદાલતોમાં ઘણી કાર્યવાહીઓ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને મામલો એક કોર્ટથી બીજી કોર્ટમાં ભટકતો રહ્યો હતો. આથી આ અપીલ.

અપીલકર્તા વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે તપાસ એજન્સીની ઢીલાશના કારણે ન્યાયની સંપૂર્ણ નિષ્ફળતા થઈ હોય ત્યારે આગળની અને વધુ સારી તપાસ માટે તપાસ એજન્સી બદલવાની જરૂર હતી; કેટલાક ન્યાયિક અધિકારીઓએ કાયદાના ચોકઠામાં રહીને કામ કર્યું ન હતું અને વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો ધ્યાને લીધા ન હતા; અને જ્યારે તપાસ એજન્સી અને ન્યાયિક અધિકારીઓએ તર્કસંગત રીતે અને કાયદા અનુસાર કામ કર્યું ન હતું, ત્યારે હાઇકોર્ટે કરવામાં આવેલી અરજો સ્વીકારવી જોઈતી હતી.

અપીલ ફગાવતાં, કોર્ટે ઠેરવેલ કે

૧. પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવનાર ખબર આપનાર દ્વારા પ્રોટેસ્ટ પિટિશન દાખલ કરવા માટે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ માં કોઈ જોગવાઈ

નથી. જોકે, તેમાં લેશમાત્ર શંકા નથી કે ખબર આપનાર રિપોર્ટની વિચારણા સમયે નોટિસ મેળવવા અને સાંભળવાની તક મેળવવા માટે હકદાર છે. પરંતુ, જ્યાં સુધી ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિ અથવા મૃતકના સંબંધીનો સંબંધ છે, જેઓ ખબર આપનાર નથી, ત્યાં સુધી પરિસ્થિતિ અલગ છે. તેઓ કોઈપણ નોટિસ મેળવવા માટે હકદાર નથી. આ હક ખબર આપનારને જ આપવામાં આવ્યો છે અને અન્ય કોઈને નહીં. જો ખબર આપનારને એ બાબતની જાણ ન હોય કે મામલાની વિચારણા ક્યારે થવાની છે, તો પોલીસ દ્વારા જારી કરાયેલ નોટિસના જવાબમાં પ્રોટેસ્ટ પિટિશન વિલંબથી દાખલ કરવામાં આવી હોય તો પણ તેનો વાંક કાઢી શકાય નહીં. [૭૭૯–એ, ઈ, એફ; ૭૮૧–જી–એચ; ૭૮૨–એ]

ભગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ, એ.આઇ.આર. (૧૯૮૫) એસસી ૧૨૮૬, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨. એ સુસ્થાપિત છે કે સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળ પોલીસ રિપોર્ટ મળ્યા પછી મેજિસ્ટ્રેટ સંહિતાની કલમ ૧૯૦(૧)(બી) હેઠળ ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા માટે હકદાર છે, ભલે પોલીસ રિપોર્ટ એવો હોય કે આરોપી સામે કોઈ કેસ બનતો નથી. મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ દરમિંયાન પોલીસ દ્વારા તપાસવામા આવેલા સાક્ષીઓના નિવેદનો ધ્યાનમાં લઈ શકે છે અને ફરિયાદ કરાયેલા ગુનાની સંજ્ઞાન

લઈ શકે છે અને આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરવાનો આદેશ આપી શકે છે. કલમ ૧૯૦(૧)(બી) એવું ઠરાવતી નથી કે જો તપાસ અધિકારી એવો અભિપ્રાય આપે કે તપાસમાં આરોપી સામે કેસ બન્યો છે તો જ મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે. મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ અધિકારી દ્વારા કાઢવામાં આવેલા તારણને અવગણી શકે છે અને તપાસમાંથી બહાર આવતી હકીકતો પર સ્વતંત્ર રીતે પોતાનું મન લગાવી શકે છે અને કેસની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે; અને, જો તેઓ યોગ્ય સમજે તો, કલમ ૧૯૦(૧)(બી) હેઠળ પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે. કલમ ૧૯૦(૧)(એ) હેઠળ કેસની સંજ્ઞાન લેવા માટે સંહિતાની કલમો ૨૦૦ અને ૨૦૨ માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસરવા માટે મેજિસ્ટ્રેટ આવી પરિસ્થિતિમાં બંધાયેલા નથી, જોકે તેઓ કલમ ૨૦૦ અથવા કલમ ૨૦૨ હેઠળ પણ કાર્યવાહી કરવા માટે મુક્ત છે. [૭૮૦–ઈ, એફ, જી, એચ; ૭૮૧–એ]

અભિનંદન ઝા વિ. દિનેશ મિશ્રા, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૮) એસસી ૧૧૭ અને *મેસર્સ ઇન્ડિયા કેરેટ પ્રા. લિ. વિ. કેરળ રાજ્ય,* એ.આઇ.આર. (૧૯૮૯) એસસી ૮૮૫, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૩. જ્યારે કલમ ૧૭૩(૨)(૧) હેઠળ પોલીસ દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને મોકલવામાં આવેલો રિપોર્ટ તેમની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે અને જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટ સંજ્ઞાન ન લેવાનો અને કાર્યવાહી પડતી મૂકવાનો નિર્ણય કરે છે અથવા એવો અભિપ્રાય લે છે કે પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં દર્શાવેલ કેટલીક વ્યક્તિઓ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતા આધાર નથી, ત્યારે ખબર આપનારને નોટિસ આપવી અને મામલામાં સાંભળવાની તક આપવી ફરજિયાત બની જાય છે. આવા કેસમાં, મેજિસ્ટ્રેટે ખબર આપનારને નોટિસ આપવી પડશે અને રિપોર્ટની વિચારણા સમયે સાંભળવાની તક પૂરી પાડવી પડશે. [૭૭૯–ડી, ઈ]

ભગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ, એ.આઇ.આર. (૧૯૮૫) એસસી ૧૨૮૬, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૪. 'ચાર્જશીટ' કે 'આખરી રિપોર્ટ' જેવા શબ્દપ્રયોગો સંહિતામાં વાપરવામાં આવ્યા નથી, પરંતુ નિયમો અને વિનિયમો ધરાવતા કેટલાક રાજ્યોના પોલીસ માર્ગદર્શિકાઓ (પોલીસ મેન્યુઅલ્સ) માં સંહિતાની કલમ ૧૭૦ હેઠળ પોલીસ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા રિપોર્ટને "ચાર્જશીટ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. કલમ ૧૬૯ હેઠળ મોકલવામાં આવેલા રિપોર્ટના કેસમાં, એટલે કે જ્યાં કેસને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મોકલવા માટેનું સમર્થન કરવા પુરાવાની પર્યાપ્તતા ન હોય, ત્યાં

તેને વિવિધ રીતે ઓળખવામાં આવે છે, એટલે કે રેફર્ડ ચાર્જ, આખરી રિપોર્ટ અથવા સમરી. [૭૮૧–ડી, ઈ]

૫.૧. જ્યારે પોલીસ સમક્ષ માહિતી રજૂ કરવામાં આવે છે, પરંતુ તે સંબંધમાં કોઈ પગલાં લેવામાં આવતા નથી, ત્યારે ફરિયાદીને ગુનાની સંજ્ઞાન લેવાની હકુમત ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદ રજૂ કરવા માટે સંહિતાની કલમ ૨૦૦ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૯૦ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી છે અને મેજિસ્ટ્રેટે સંહિતાના પ્રકરણ ૧૫ માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ ફરિયાદની તપાસ કરવી આવશ્યક છે. જો મેજિસ્ટ્રેટને પુરાવા નોંધ્યા પછી પ્રથમદર્શી કેસ જણાય, તો આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરવાને બદલે, તેઓ સંહિતાના પ્રકરણ ૧૨ હેઠળ ગુનાની તપાસ કરવા અને રિપોર્ટ રજૂ કરવા માટે સંબંધિત પોલીસને નિર્દેશ આપવા માટે સત્તા ધરાવે છે. જો તેમને જણાય કે આગળની કાર્યવાહી કરવા માટે ફરિયાદમાં કોઈ ગુનો પ્રગટ થતો નથી, તો તેઓ સંહિતાની કલમ ૨૦૩ હેઠળ ફરિયાદ રદ કરવા માટે સત્તા ધરાવે છે. જો તેમને જણાય કે ફરિયાદ/નોંધાયેલા પુરાવા પ્રથમદર્શી રીતે ગુનો પ્રગટ કરે છે, તો તેઓ ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા માટે સત્તા ધરાવે છે અને આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરશે. [૭૮૨–એ, બી, સી, ડી]

ઓલ ઇન્ડિયા ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ મેડિકલ સાયન્સિસ એમ્પ્લોઇઝ યુનિયન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, [૧૯૯૭] સુપ્રિમ કોર્ટ કેસીસ (ક્રિ.) ૩૦૩, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૫.૨. રિટ અરજી એ યોગ્ય ઉપાય નહોતો, અને સંહિતા હેઠળ ઉપલબ્ધ ઉપાયનો લાભ લીધા વિના, અપીલકર્તા રિટ અરજી દાખલ કરીને હાઇકોર્ટનો સંપર્ક સાધી શક્યા ન હોત. [૭૮૨–ઈ]

ફોજદારી એપેલેટ હકુમત : ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૬૩૯/૧૯૯૯.

ક્રિ. ડબ્લ્યુ.પી. નં. ૧૦૧૩/૧૯૯૭ માં બોમ્બે હાઇકોર્ટના તારીખ ૧૬.૩.૯૮ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા વતી વિજય મજીઠિયા, શેખર કે. સિન્હા અને એસ.બી. ઉપાધ્યાય.

સામાવાળાઓ વતી સુશીલ કરંજકર, વિશ્વજીત સિંહ અને આર.કે. અડસુરે.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અરિજીત પસાયત દ્વારા આપવામાં આવેલ.

અરિજીત પસાયત, ન્યાયમૂર્તિ : અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ક્રિમિનલ રિટ પિટિશન નં. ૧૦૧૩/૧૯૯૭ ને ફગાવી દેતા બોમ્બે હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશની કાયદેસરતાને અપીલકર્તા પ્રશ્નાસ્પદ બનાવે છે. ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦ (ટૂંકમાં "સંવિધાન") ના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રિટ અરજી નીચેની અરજો સાથે દાખલ કરવામાં આવી હતી :

"વિચારણા માટે જે.એમ.એફ.સી. વસઈ સમક્ષ પેન્ડિંગ સી.આર. નં. ૨૫૭/૮૭ માં સેશન્સ કેસ નં. ૬૨/૮૯ નો રેકોર્ડ અને કાર્યવાહી મંગાવવા માટે.

સી.આર. નં. ૨૫૭/૮૭ ની તપાસ રાજ્ય સીઆઈડી પાસેથી અન્ય કોઈપણ નિષ્પક્ષ તપાસ એજન્સીને અને/અથવા સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ, થાણે (ગ્રામીણ) ની દેખરેખ હેઠળ સિનિયર પી.આઈ. માણેકપુર પોલીસ સ્ટેશન, વસઈને સોંપવા માટે મેન્ડામસની રિટ જારી કરવા અને અન્ય કોઈ રિટ, આદેશ કે નિર્દેશ નહીં આપવા માટે.

સેશન્સ કોર્ટમાં કેસ કમિટ કર્યાની તારીખથી ૩ મહિનાની અંદર સેશન્સ કેસ નં. ૬૨/૮૯ ચલાવવા અને તેનો નિકાલ કરવા માટે સેશન્સ જજ, પાલઘરને આહવાન કરતી મેન્ડામસની રિટ અને/અથવા મેન્ડામસની રિટના સ્વરૂપમાં અન્ય કોઈ રિટ, આદેશ કે નિર્દેશ જારી કરવા માટે.

વિદ્વાન જે.એમ.એફ.સી. વસઈને સેશન્સ કેસ નં. ૩૦૩/૮૯ માં ચાર આદિવાસી આરોપીઓને ડિસ્ચાર્જ કરવાનો અને હાલના સામાવાળા નં. ૨ થી ૯ ને સુનાવણી માટે સેશન્સ કોર્ટમાં કમિટ કરવાનો નિર્દેશ આપવા માટે.

જો યોગ્ય અને ઉચિત જણાય તો ભવિષ્યમાં ન્યાયની નિષ્ફળતા અટકાવવા માટે ન્યાયિક અને પોલીસ અધિકારી સામે શિસ્તભંગના પગલાં લેવા માટે સંબંધિત સત્તાવાળાઓને નિર્દેશ આપી શકાય છે.

અરજદારને આ અરજીનો ખર્ચ અપાવવો જોઈએ.

ન્યાયના હિતમાં આપ નામદાર યોગ્ય સમજો તેવો અન્ય કોઈ પણ આદેશ પસાર કરવા માટે."

હાઇકોર્ટે મૂળરૂપે દાખલ કરતા પહેલાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર રાજ્ય સીઆઈડીને નોટિસ જારી કરી હતી, જેમણે ૧૦ માર્ચ, ૧૯૯૮ ના રોજ એફિડેવિટ દાખલ કરી હતી. અપીલકર્તાની ફરિયાદ મુખ્યત્વે એ હતી કે અહીંના સામાવાળા નં. ૨ થી ૯ (જેઓ રિટ પિટિશનમાં હાઇકોર્ટ સમક્ષ સામાવાળાઓ હતા) એ કથિત રીતે તેમના ભાઈની હત્યા કરી હતી અને ભત્રીજાને ગંભીર ઈજાઓ પહોંચાડી હતી. આ સંબંધમાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ ૨૯.૬.૧૯૮૭ ના રોજ સી.આર. નં. ૨૫૭/૧૯૮૭ તરીકે નોંધવામાં આવ્યો હતો. હાઇકોર્ટે નોંધ્યું કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશ હેઠળ કેસ કમિટ કરવામાં આવ્યો હતો અને સેશન્સ કોર્ટ, પાલઘર ખાતે સેશન્સ કેસ નં. ૩૦૩/૧૯૮૯ તરીકે પેન્ડિંગ હતો. તેથી, હાઇકોર્ટનો એવો અભિપ્રાય હતો કે જ્યારે કેસ સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ પેન્ડિંગ હતો, ત્યારે અન્ય કોઈ એજન્સીને તપાસ સોંપવાનો પ્રશ્ન જ ઉપસ્થિત થતો નહોતો. અદાલતે એ પણ નોંધ્યું કે વસઈ પોલીસ સ્ટેશનનો સી.આર. નં. ૨૫૮/૧૯૮૭, જેમાં અપીલકર્તા આરોપી તરીકે હતા, તે વિદ્વાન

જે.એમ.એફ.સી. વસઈ સમક્ષ પેન્ડિંગ ક્રિમિનલ કેસ નં. ૩૨/૧૯૯૦ નો વિષય છે, જેના અનુસંધાનમાં ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને હાઇકોર્ટને જણાયું કે અપીલકર્તા દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી ફરિયાદોને ધ્યાને લેવા માટે કોઈ અવકાશ નહોતો.

હાલની અપીલમાં અપીલકર્તાએ માત્ર તપાસ અધિકારીઓની જ નહીં પરંતુ કેટલાક ન્યાયિક અધિકારીઓની પણ સક્ષમતા અને નિષ્પક્ષતા વિશે ગંભીર આક્ષેપો કર્યા છે. એવું જણાય છે કે મૂળરૂપે તપાસ એજન્સીએ અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી એફઆઈઆરના અનુસંધાનમાં કેસ બંધ કરવા માટે એક અરજી દાખલ કરી હતી. વિદ્વાન જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, વસઈએ ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં 'સંહિતા') ની કલમ ૧૬૯ ની જોગવાઈઓ મુજબ હાલના સામાવાળા નં. ૨ થી ૯ ને મુક્ત કરવા માટે પોલીસ કમિશનર, સી.આઈ.ડી. બોમ્બે ડિવિઝન દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજ સ્વીકારતો આદેશ પસાર કર્યો હતો. તે આદેશને વિદ્વાન ચોથા એડિશનલ સેશન્સ જજ, થાણે સમક્ષ રિવિઝનમાં પડકારવામાં આવ્યો હતો, જેમણે ક્રિમિનલ રિવિઝન અરજી નં. ૧૦૩/૧૯૯૯ માં ૧૯ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૬ ના આદેશ દ્વારા સદર આદેશ રદ કર્યો હતો. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટને સંહિતાની કલમ ૧૫૬ ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ વધુ તપાસ માટે સંબંધિત તપાસ અધિકારીને

મામલો મોકલવા માટે નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. તે આદેશના અનુસંધાનમાં વિવિધ અદાલતોમાં ઘણી કાર્યવાહીઓ હાથ ધરવામાં આવી છે અને મામલો એક કોર્ટથી બીજી કોર્ટમાં ભટકતો રહ્યો છે. વિદ્વાન જે.એમ.એફ.સી. વસઈએ ૨૩.૬.૧૯૯૭ ના રોજ આપેલા નિર્દેશો મુજબ વધુ તપાસ કરવા તપાસ અધિકારીને નિર્દેશ આપ્યો હતો. એવું જણાય છે કે ૪.૪.૧૯૯૭ ના રોજ વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ, પાલઘરે તપાસ અધિકારીના ૨૮.૧.૧૯૯૭ ના રિપોર્ટ પર આદેશ પસાર કર્યો હતો અને જરૂરી આદેશ પસાર કરવાના નિર્દેશ સાથે મામલો જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, વસઈને મોકલવામાં આવ્યો હતો. તપાસ અધિકારીએ રિપોર્ટ કર્યો હતો કે આપેલા નિર્દેશ અનુસાર અમુક પગલાં લેવામાં આવ્યા છે. સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, રિટ અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

અપીલકર્તા વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે જ્યારે તપાસ એજન્સીની ઢીલાશના કારણે ન્યાયની સંપૂર્ણ નિષ્ફળતા થઈ હોય ત્યારે આગળની અને વધુ સારી તપાસ માટે તપાસ એજન્સી બદલવાની જરૂર હતી. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કેટલાક ન્યાયિક અધિકારીઓએ કાયદાના ચોકઠામાં રહીને કામ કર્યું ન હતું અને વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજ દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો ધ્યાને લીધા ન હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે તપાસ એજન્સી અને ન્યાયિક અધિકારીઓએ તર્કસંગત રીતે

અને કાયદા અનુસાર કામ કર્યું ન હતું, ત્યારે હાઇકોર્ટે કરવામાં આવેલી અરજો સ્વીકારવી જોઈતી હતી.

તેના જવાબમાં, સામાવાળાઓ વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાએ બિનજરૂરી રીતે કાર્યવાહી લંબાવી છે અને તપાસ અધિકારીઓ અને/અથવા ન્યાયિક અધિકારીઓ અપીલકર્તા ઈચ્છે તે રીતે વર્તવા બંધાયેલા નથી, તેઓએ કાયદામાં જોગવાઈ કર્યા મુજબ વર્તવાનું હોય છે. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે આખરી રિપોર્ટ રજૂ કરવામાં આવે તેવા સંજોગોમાં અપનાવવાપાત્ર માર્ગ આ કોર્ટ દ્વારા ઘણા કેસોમાં દર્શાવવામાં આવ્યો છે અને જો અપીલકર્તાને કોઈ ફરિયાદ હોય તો તેનું નિવારણ કાયદામાં દર્શાવેલ રીતે થઈ શકે છે અને અપીલકર્તા ઈચ્છે તે રીતે નહીં, અને ચોક્કસપણે રિટ અરજીમાં તો નહીં જ. જો કાયદામાં પરવાનગી હોય તો તેઓ પ્રોટેસ્ટ પિટિશન દાખલ કરી શકે છે.

પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવનાર ખબર આપનાર દ્વારા પ્રોટેસ્ટ પિટિશન દાખલ કરવા માટે સંહિતામાં કોઈ જોગવાઈ નથી. પરંતુ આ એક પ્રથા રહી છે. પ્રોટેસ્ટ પિટિશન દાખલ કરવા સંબંધિત સંહિતામાં જોગવાઈની ગેરહાજરી પર વિચારણા કરવામાં આવી છે. આ કોર્ટે *ભગવંત સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ*

પોલીસ અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૮૫) એસસી ૧૨૮૬ માં, જ્યારે કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળનો રિપોર્ટ વિચારણા હેઠળ હોય ત્યારે ખબર આપનારને જાણ કરવાની ઇચ્છનીયતા પર ભાર મૂક્યો હતો. કોર્ટે નીચે મુજબ ઠેરવેલ કે :

> "…. તેથી, તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જ્યારે, કલમ ૧૭૩ ની પેટા–કલમ (૨)(૧) હેઠળ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલા રિપોર્ટની વિચારણા પર, મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા અને પ્રોસેસ જારી કરવા તરફ વલણ ધરાવતા ન હોય, ત્યારે ખબર આપનારને સાંભળવાની તક આપવી જ જોઈએ જેથી કરીને તેઓ મેજિસ્ટ્રેટને ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા અને પ્રોસેસ જારી કરવા માટે સમજાવવા પોતાની રજૂઆત કરી શકે. અમારો તદનુસાર એવો અભિપ્રાય છે કે જે કેસમાં મેજિસ્ટ્રેટ, જેમને કલમ ૧૭૩ ની પેટા–કલમ (૨)(૧) હેઠળ રિપોર્ટ મોકલવામાં આવ્યો છે, ગુનાઓની સંજ્ઞાન ન લેવાનો અને કાર્યવાહી પડતી મૂકવાનો નિર્ણય કરે છે અથવા એવો અભિપ્રાય લે છે કે પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં દર્શાવેલ કેટલીક વ્યક્તિઓ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતો આધાર નથી, ત્યાં મેજિસ્ટ્રેટે રિપોર્ટની વિચારણા સમયે સાંભળવા માટે નોટિસ આપવી જ જોઈએ….."

તેથી, તેમાં લેશમાત્ર શંકા નથી કે ખબર આપનાર રિપોર્ટની વિચારણા સમયે નોટિસ મેળવવા અને સાંભળવાની તક મેળવવા માટે હકદાર છે. આ કોર્ટે વધુમાં ઠેરવેલ કે જ્યાં સુધી ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિ અથવા મૃતકના સંબંધીનો સંબંધ છે, જેઓ ખબર આપનાર નથી, ત્યાં સુધી પરિસ્થિતિ અલગ છે. તેઓ કોઈપણ નોટિસ મેળવવા માટે હકદાર નથી. આ કોર્ટને જણાયું કે ઉપર વર્ણવ્યા મુજબ નોટિસ જારી કરવા અને તક આપવા સંબંધિત પ્રશ્ન સામાન્ય મહત્વનો હતો અને નિર્દેશ આપ્યો કે ચુકાદાની નકલો તમામ રાજ્યોની હાઇકોર્ટોને મોકલવામાં આવે જેથી હાઇકોર્ટો બદલામાં તેમના સંબંધિત અધિકારક્ષેત્ર હેઠળના મેજિસ્ટ્રેટો વચ્ચે તેનું પરિપત્રણ કરી શકે.

અભિનંદન ઝા અને અન્ય વિ. દિનેશ મિશ્રા, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૮) એસસી ૧૧૭ માં, આ કોર્ટે સંહિતાની કલમો ૧૫૬(૩), ૧૬૯, ૧૭૩ અને ૧૯૦ ની જોગવાઈઓ પર વિચારણા કરતી વખતે ઠેરવેલ કે સંહિતા હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટને સ્પષ્ટપણે કે ગર્ભિત રીતે એવી કોઈ સત્તા આપવામાં આવી નથી કે જ્યારે પોલીસે સંહિતાની કલમ ૧૬૯ હેઠળ એવો રિપોર્ટ મોકલ્યો હોય કે આરોપીને સુનાવણી માટે મોકલવા માટે કોઈ કેસ બનતો નથી, ત્યારે પોલીસને ચાર્જશીટ રજૂ કરવા જણાવવું. મેજિસ્ટ્રેસી અને પોલીસના કાર્યો તદ્દન અલગ છે, અને મેજિસ્ટ્રેટ પોલીસને તેમના અભિપ્રાય સાથે સુસંગત થવા માટે તેમનો

અભિપ્રાય બદલવા દબાણ કરીને તેમના અધિકારક્ષેત્ર પર તરાપ મારી શકતા નથી. જોકે, તેઓ મામલામાં આગળ વધવાની સત્તાથી વંચિત રહેતા નથી. જો મેજિસ્ટ્રેટ પોલીસ દ્વારા રચાયેલા અભિપ્રાય સાથે સંમત ન હોય તો રિપોર્ટ સ્વીકારવા માટે તેમના પર કોઈ બંધન નથી. પોલીસ દ્વારા અભિપ્રાય રચવા છતાં, જે તપાસનો આખરી તબક્કો છે, સંજ્ઞાન લેવાની સત્તા કલમ ૧૯૦(૧)(સી) માં પૂરી પાડવામાં આવી છે.

જ્યારે કલમ ૧૭૩(૨)(૧) હેઠળ પોલીસ દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને મોકલવામાં આવેલો રિપોર્ટ તેમની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવે છે ત્યારે ઘણી પરિસ્થિતિઓ ઊભી થાય છે. રિપોર્ટ એવા તારણ પર પહોંચી શકે છે કે કોઈ ચોક્કસ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ દ્વારા ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તેવું જણાય છે અને આવા કેસમાં, મેજિસ્ટ્રેટ ક્યાં તો (૧) રિપોર્ટ સ્વીકારી શકે છે અને ગુનાની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને પ્રોસેસ જારી કરી શકે છે, અથવા (૨) રિપોર્ટ સાથે અસંમત થઈ શકે છે અને કાર્યવાહી પડતી મૂકી શકે છે, અથવા (૩) કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ વધુ તપાસનો નિર્દેશ આપી શકે છે અને પોલીસ પાસે વધુ રિપોર્ટ માંગી શકે છે. બીજી બાજુ રિપોર્ટ એવું જણાવી શકે છે કે પોલીસના મતે, કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોય તેવું જણાતું નથી. જ્યારે આવો રિપોર્ટ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મૂકવામાં આવે છે ત્યારે તેમની પાસે ફરીથી ઉપલબ્ધ ત્રણ માર્ગોમાંથી એક અપનાવવાનો

વિકલ્પ હોય છે, એટલે કે, (૧) તેઓ રિપોર્ટ સ્વીકારી શકે છે અને કાર્યવાહી પડતી મૂકી શકે છે; અથવા (૨) તેઓ રિપોર્ટ સાથે અસંમત થઈ શકે છે અને એવો અભિપ્રાય લઈ શકે છે કે આગળની કાર્યવાહી માટે પૂરતો આધાર છે, ગુનાની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને પ્રોસેસ જારી કરી શકે છે; અથવા (૩) તેઓ કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ પોલીસ દ્વારા વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે. તેથી, પરિસ્થિતિ હવે સુસ્થાપિત છે કે કલમ ૧૭૩(૨) હેઠળ પોલીસ રિપોર્ટ મળ્યા પછી મેજિસ્ટ્રેટ સંહિતાની કલમ ૧૯૦(૧)(બી) હેઠળ ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા માટે હકદાર છે, ભલે પોલીસ રિપોર્ટ એવો હોય કે આરોપી સામે કોઈ કેસ બનતો નથી. મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ દરમિંયાન પોલીસ દ્વારા તપાસવામા આવેલા સાક્ષીઓના નિવેદનો ધ્યાનમાં લઈ શકે છે અને ફરિયાદ કરાયેલા ગુનાની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે અને આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરવાનો આદેશ આપી શકે છે. કલમ ૧૯૦(૧)(બી) એવું ઠરાવતી નથી કે જો તપાસ અધિકારી એવો અભિપ્રાય આપે કે તપાસમાં આરોપી સામે કેસ બન્યો છે તો જ મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે. મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ અધિકારી દ્વારા કાઢવામાં આવેલા તારણને અવગણી શકે છે અને તપાસમાંથી બહાર આવતી હકીકતો પર સ્વતંત્ર રીતે પોતાનું મન લગાવી શકે છે અને કેસની સંજ્ઞાન લઈ શકે છે, જો તેઓ યોગ્ય સમજે તો, કલમ ૧૯૦(૧)(બી) હેઠળ પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે. કલમ ૧૯૦(૧)(એ) હેઠળ કેસની સંજ્ઞાન લેવા માટે સંહિતાની કલમો ૨૦૦ અને ૨૦૨ માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયા

અનુસરવા માટે મેજિસ્ટ્રેટ આવી પરિસ્થિતિમાં બંધાયેલા નથી, જોકે તેઓ કલમ ૨૦૦ અથવા કલમ ૨૦૨ હેઠળ પણ કાર્યવાહી કરવા માટે મુક્ત છે. (જુઓ *મેસર્સ ઈન્ડિયા કેરેટ પ્રા. લિ. વિ. કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય*, એ.આઇ.આર. (૧૯૮૯) એસસી ૮૮૫). જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ સંજ્ઞાન લેવાનો અને કેસ સાથે આગળ વધવાનો નિર્ણય કરે છે ત્યારે ખબર આપનારને પ્રતિકૂળ અસર થતી નથી. પરંતુ જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટ એવો નિર્ણય કરે છે કે આગળ વધવા માટે પૂરતો આધાર અસ્તિત્વમાં નથી અને કાર્યવાહી પડતી મૂકે છે અથવા એવો અભિપ્રાય લે છે કે કેટલાક સામે આગળ વધવા માટે સામગ્રી છે અને અન્યના સંબંધમાં અપૂરતા આધારો છે, ત્યાં ખબર આપનારને ચોક્કસપણે પૂર્વગ્રહ થશે કારણ કે નોંધાવવામાં આવેલો પ્રથમ માહિતી અહેવાલ સંપૂર્ણપણે અથવા આંશિક રીતે બિનઅસરકારક બની જાય છે. તેથી, આ કોર્ટે *ભગવંત સિંહના કેસ (ઉપર્યુક્ત)* માં નિર્દેશ કર્યો હતો કે જ્યાં મેજિસ્ટ્રેટ સંજ્ઞાન ન લેવાનો અને કાર્યવાહી પડતી મૂકવાનો નિર્ણય કરે છે અથવા એવો અભિપ્રાય લે છે કે પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં દર્શાવેલ કેટલીક વ્યક્તિઓ સામે કાર્યવાહી કરવા માટે પૂરતો આધાર નથી, ત્યાં ખબર આપનારને નોટિસ આપવી અને મામલામાં સાંભળવાની તક આપવી ફરજિયાત બની જાય છે. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, તે સંબંધમાં નોટિસ જારી કરવાની સંહિતામાં કોઈ જોગવાઈ નથી.

અમે અહીં ઉમેરી શકીએ છીએ કે 'ચાર્જશીટ' કે 'આખરી રિપોર્ટ' જેવા શબ્દપ્રયોગો સંહિતામાં વાપરવામાં આવ્યા નથી, પરંતુ નિયમો અને વિનિયમો ધરાવતા કેટલાક રાજ્યોના પોલીસ માર્ગદર્શિકાઓ (પોલીસ મેન્યુઅલ્સ) માં સંહિતાની કલમ ૧૭૦ હેઠળ પોલીસ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા રિપોર્ટને "ચાર્જશીટ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. કલમ ૧૬૯ હેઠળ મોકલવામાં આવેલા રિપોર્ટના કેસમાં, એટલે કે જ્યાં કેસને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મોકલવા માટેનું સમર્થન કરવા પુરાવાની પર્યાપ્તતા ન હોય, ત્યાં તેને વિવિધ રીતે ઓળખવામાં આવે છે, એટલે કે રેફર્ડ ચાર્જ, આખરી રિપોર્ટ અથવા સમરી. કલમ ૧૭૩ માં પોલીસ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા રિપોર્ટ સામે કોઈ વિરોધ નોંધાવવા માટે કોઈ નોટિસ આપવાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી. જોકે કેટલાક પોલીસ મેન્યુઅલ હેઠળ જારી કરાયેલ નોટિસમાં તેને સંહિતાની કલમ ૧૭૩ હેઠળની નોટિસ તરીકે દર્શાવવામાં આવી છે, તેમ છતાં કલમ ૧૭૩ માં આવી નોટિસ માટે ખાસ કોઈ જોગવાઈ નથી.

આ કોર્ટ દ્વારા *ભગવંત સિંહના કેસ (ઉપર્યુક્ત)* માં નક્કી કર્યા મુજબ, મેજિસ્ટ્રેટે ખબર આપનારને નોટિસ આપવી પડશે અને રિપોર્ટની વિચારણા સમયે સાંભળવાની તક પૂરી પાડવી પડશે. તે નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું હતું :

"..... મેજિસ્ટ્રેટે ખબર આપનારને નોટિસ આપવી જ જોઈએ અને રિપોર્ટની વિચારણા સમયે તેમને સાંભળવાની તક પૂરી પાડવી જ જોઈએ ... "

તેથી, રિપોર્ટની વિચારણા સમયે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નોટિસ જારી કરવા પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. જો ખબર આપનારને એ બાબતની જાણ ન હોય કે મામલાની વિચારણા ક્યારે થવાની છે, તો સ્વાભાવિક રીતે, પોલીસ દ્વારા જારી કરાયેલ નોટિસના જવાબમાં પ્રોટેસ્ટ પિટિશન વિલંબથી દાખલ કરવામાં આવી હોય તો પણ તેનો વાંક કાઢી શકાય નહીં. પરંતુ *ભગવંત સિંહના કેસ (ઉપર્યુક્ત)* માં દર્શાવ્યા મુજબ આ હક ખબર આપનારને જ આપવામાં આવ્યો છે અને અન્ય કોઈને નહીં.

જ્યારે પોલીસ સમક્ષ માહિતી રજૂ કરવામાં આવે છે, પરંતુ તે સંબંધમાં કોઈ પગલાં લેવામાં આવતા નથી, ત્યારે ફરિયાદીને ગુનાની સંજ્ઞાન લેવાની હકુમત ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ફરિયાદ રજૂ કરવા માટે સંહિતાની કલમ ૨૦૦ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૯૦ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવી છે અને મેજિસ્ટ્રેટે સંહિતાના પ્રકરણ ૧૫ માં જોગવાઈ કર્યા મુજબ ફરિયાદની તપાસ કરવી આવશ્યક છે. જો મેજિસ્ટ્રેટને પુરાવા નોંધ્યા પછી પ્રથમદર્શી કેસ જણાય, તો

આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરવાને બદલે, તેઓ સંહિતાના પ્રકરણ ૧૨ હેઠળ ગુનાની તપાસ કરવા અને રિપોર્ટ રજૂ કરવા માટે સંબંધિત પોલીસને નિર્દેશ આપવા માટે સત્તા ધરાવે છે. જો તેમને જણાય કે આગળની કાર્યવાહી કરવા માટે ફરિયાદમાં કોઈ ગુનો પ્રગટ થતો નથી, તો તેઓ સંહિતાની કલમ ૨૦૩ હેઠળ ફરિયાદ રદ કરવા માટે સત્તા ધરાવે છે. જો તેમને જણાય કે ફરિયાદ/નોંધાયેલા પુરાવા પ્રથમદર્શી રીતે ગુનો પ્રગટ કરે છે, તો તેઓ ગુનાની સંજ્ઞાન લેવા માટે સત્તા ધરાવે છે અને આરોપી સામે પ્રોસેસ જારી કરશે. આ પાસાઓ પર આ કોર્ટ દ્વારા *ઓલ ઈન્ડિયા ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ મેડિકલ સાયન્સિસ એમ્પ્લોઈઝ યુનિયન (રજિ.) તેના પ્રમુખ મારફતે વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય*, [૧૯૯૭] સુપ્રિમ કોર્ટ કેસીસ (ક્રિ.) ૩૦૩ માં પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે. ખાસ કરીને એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે આવા કેસોમાં રિટ અરજી ગ્રાહ્ય રાખવાની હોતી નથી.

અનિવાર્ય તારણ એ છે કે હાઇકોર્ટનો આદેશ કોઈપણ ક્ષતિથી પીડાતો નથી. રિટ અરજી એ યોગ્ય ઉપાય નહોતો, અને સંહિતા હેઠળ ઉપલબ્ધ ઉપાયનો લાભ લીધા વિના, અપીલકર્તા રિટ અરજી દાખલ કરીને હાઇકોર્ટનો સંપર્ક સાધી શક્યા ન હોત.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવે છે.

વી.એસ.એસ. અપીલ ફગાવવામાં આવી.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.